

jam progrediebantur in lapsum, compedibus tenentur: habet vincula ferrea: timet Deum. Dicitur illi, Damnabit te Deus, si feceris; iudex est supra omnes, audit gemitum uxoris tuæ, reus teneberis in conspectu ejus. Hac concupiscentia blanditur, hac pœna deterret. Ibat ad consentiendum pravæ cupiditati, nisi vincula ferrea retinerent. Quod plus est, si dicat, Continere jam volo, nolo jam uxorem. Non potes. Quid si tu vis, et illa non vult? Numquid per continentiam tuam debet illa fieri fornicaria? Si alii nupserit te vivo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus compensare tale damnum. Redde debitum, etsi non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non quod debet exigis, sed reddis quod debetur uxori. Times, non facis; concutiuntur vincula tua. Audi quia vinculis ferreis constrictus es: « Alligatus es uxori, ne quæsieris solutionem¹. » Durum est, ferream est. Nam quando Dominus hoc ait, ostendit quia vinculum est ferreum: (Adolescentes audite: vincula ferrea sunt, nolite pedes mittere: cum miseritis, arctius constringemini compedibus. Tales compedes consolidant vobis et episcopi manus. Numquid non fugiunt in Ecclesiam compediti, et solvuntur hic? Viri fugiunt huc volentes dimittere uxores suas. Hic arctius colligantur; nemo solvit has compedes.) « Quod Deus conjunxit, homo non separat². » Sed dura sunt vincula. Quis nesciat? Ipsam duritiam doluerunt Apostoli, et dixerunt, « Si talis est causa cum uxore, non expedit nubere³. » Si vincula ferrea sunt, non opus est ut illic pedes mittantur. Et Dominus, « Non omnes capiunt verbum istud, sed qui potest capere capiat⁴. » Alligatus es uxori, ne quæsieris solutionem: quia alligatus es vinculis ferreis. Solutus es

¹ 1 Cor. vii, 3, 27, et 39. — ² Matth. xix, 6. — ³ Ibid. 10. — ⁴ Ibid. 11.

» ab uxore? ne quæsieris uxorem¹: » non te colliges vinculis ferreis.

XVI. « Ut faciant in eis iudicium conscriptum². » Hoc est iudicium, quod faciunt sancti per omnes gentes. Quare, « Conscriptum? » Quia ista antea conscripta sunt, et modo complentur. Ecce modo fiunt: aliquando legebantur, et non fiebant. Et conclusit ita, « Gloria hæc est omnibus sanctis ejus. » Per totum mundum, per universas gentes hoc sancti agunt, sic glorificantur: sic exaltant Deum in faucibus suis, sic lætantur in cubilibus suis, sic exultant in gloria sua, sic exaltantur in salute, sic cantant canticum novum, sic dicunt Alleluia, corde, ore, vita, Amen.

ENARRATIO

IN PSALMUM CL.

I. QUAMVIS ordo Psalmorum, qui mihi magni sacramenti videtur continere secretum, nondum mihi fuerit revelatus: tamen quia omnes centum quinquaginta numerantur, etiam nobis qui totius ordinis eorum altitudinem adhuc acie mentis non penetravimus, insinuant aliquid, unde non impudenter, quantum Dominus adjuvat, disputare possimus. Primum quindenarius numerus, ex quo iste multiplicatur: (quod enim valent quindecim in ordine singulorum, hoc valent centum quinquaginta in ordine denariorum, quoniam quindecies deni eos faciunt: hoc

¹ 1 Cor. vii, 27. — ² Psal. xlix, 9.

valent mille quingenti in ordine centenariorum, quoniam quindecies centeni sunt : hoc valent quindecim millia in ordine millenariorum, quoniam quindecies mille sunt :) quindenarius ergo numerus concordiam significat duum Testamentorum. In illo enim observatur sabbatum, quod significat quietem¹ : in isto dominicus dies, qui significat resurrectionem. Sabbatum autem est dies septimus : Dominicus vero post septimum, quid nisi octavus, idem qui primus habendus est? Ipse enim dicitur etiam « Una sabbati², » ut deinde sit secunda, tertia, quarta, et deinceps usque ad septimum sabbatum. A dominico autem usque ad dominicum octavus est dies : ubi Testamenti Novi revelatio declaratur, quod in Veteri tanquam sub terrenis promissionibus tegebatur. Septem porro et octo quindecim sunt. Tot sunt et Cantica quæ appellantur graduum, quoniam totidem fuerant etiam templi gradus. Deinde et quinquagenarius numerus magnum sacramentum per se gerit. Constat enim de septimana septimanarum, addito uno tanquam ipso octavo ad quinquagenarium numerum terminandum. Septies quippe septem quadraginta novem faciunt : quibus unus additur, ut fiant quinquaginta. Qui numerus quinquagenarius usque adeo magnæ significationis est, ut ex Domini resurrectione tot diebus completis, ipso quinquagenario die venerit super eos, qui in Christo fuerant congregati, Spiritus sanctus³. Qui Spiritus sanctus in Scripturis septenario præcipue numero commendatur, sive apud Isaiam, sive in Apocalypsi⁴; ubi apertissime septem Spiritus Dei perhibentur, propter operationem septenariam unius ejusdemque Spiritus. Quæ operatio septenaria per Isaiam prophetam ita commemoratur : « Requiescet super eum Spiritus Dei; Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et for-

¹ Exod. xx, 10. — ² Marc. xvi, 2. — ³ Act. ii, 1 et 5. — ⁴ Apoc. i, 20.

» titudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, Spiritus timoris Domini¹. » Ipse debet intelligi timor Domini castus permanens in sæculum sæculi². Servilem autem timorem consummata charitas foras mittit³ : et nos liberos facit, ne servilia opera faciamus, quæ sabbato prohibentur. « Charitas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis⁴. » Hinc quoque Spiritus sanctus septenario numero commendatur. Quinquagenarium vero etiam in quadraginta et decem Dominus dispertitus est⁵. Die quippe quadragesimo post resurrectionem suam ascendit in cælum⁶, ac deinde completis diebus decem misit Spiritum sanctum : quadragenario scilicet numero temporalem in hoc mundo cohabitationem commendans. Quoniam quaternarius in quadraginta numerus prævalet : quatuor autem partes habet mundus et annus : denario vero addito, velut mercede pro impleta lege bonis operibus reddita, ipsa æternitas figuratur. Hunc quinquagenarium triplum habet centesimus et quinquagesimus numerus, tanquam eum multiplicaverit trinitas. Unde et hac causa non inconvenienter intelligimus istum numerum esse Psalmorum. Nam et in illo numero piscium, qui capti sunt retibus post resurrectionem missis, ad centum quinquaginta additis tribus⁷, velut admonitio videtur facta, in quot partes debeat iste numerus dispertiri, ut ter habeat quinquagenos. Quoniam ille numerus piscium habeat et aliam rationem multo subtiliorem et jucundiorum, quod decem et septem in trigonum missis, id est, ab uno usque ad decem et septem omnibus computatis, ad eundem numerum pervenitur. In decem autem Lex; in septem vero gratia significatur : quia Legem non implet,

¹ Isai. xi, 2, 3. — ² Psal. xviii, 10. — ³ I Joan. iv, 18. — ⁴ Rom. v, 5. — ⁵ Act. ii, 3. — ⁶ Ibid. i. — ⁷ Joan. xxi, 11.

nisi charitas diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum¹, qui septenario numero significatur.

II. Quod ergo quidam omnium Psalmorum quinque libros esse crediderunt, illud secuti sunt, quoties in fine Psalmi dictum fuerit, « Fiat, fiat². » Sed hujus dispersionis rationem cum vellem comprehendere, non valui: quia nec ipsæ quinque partes æquales sunt inter se, etsi non scripturæ quantitate, saltem Psalmorum ipso numero, ut tricenohabent. Etsi unius cujusque libri finis est, Fiat, fiat; cur liber quintus idemque ultimus non eodem fine sit terminatus, merito quæri potest. Nos autem Scripturæ canonicæ auctoritatem sequentes, ubi legitur, « Scriptum » est enim in libro Psalmorum³: » unum Psalmorum librum esse novimus. Et video quidem quomodo et hoc verum sit, et illud si verum est, huic vero non reluctetur. Fieri enim potest, ut aliqua consuetudine litterarum hebræarum unus liber dicatur, qui constat ex pluribus: sicut ex Ecclesiis pluribus una constat Ecclesia, et ex pluribus cœlis unum cœlum: (Non enim cœlorum aliquod prætermisit, qui dixit, « Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum et terram⁴. » Et cum Scriptura dicat, « Et vocavit Deus firmamentum cœlum⁵; » et aquas esse super firmamentum, hoc est, super cœlum: non mentitur tamen eadem Scriptura dicens, « Et aquæ » quæ super cœlos sunt laudent nomen Domini⁶; » quia non ait, « Super cœlum. ») et una terra ex multis terris. Nam et orbem terræ, et orbem terrarum, quotidiana consuetudine dicimus. Et qui ait, « Scriptum est in libro Psalmorum, » quanquam mos loquendi sic se habeat, ut unum esse librum insinuare voluisse videatur, tamen responderi potest, « In libro Psalmorum » esse dictum, in aliquo libro

¹ Rom. v, 5. — ² Psal. xl, lxxi, lxxxviii et cv. — ³ Act. i, 20. — ⁴ Psal. cxx, 2. — ⁵ Gen. i, 7, 8. — ⁶ Psal. cslviii, 4, 5.

eorum quinque. Quod in usu locutionis usque adeo vel non est, vel raro est, ut etiam duodecim Prophetarum unum librum esse ideo persuadeatur, quia similiter legitur, « Sicut scriptum est in libro Prophetarum¹. » Sunt etiam qui universas omnino Scripturas canonicas unum librum vocent, quod valde mirabili et divina unitate concordent: et hinc esse dictum, « In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam²: » ut sic intelligatur per Filium Pater fecisse mundum, cujus conditio principium Scripturarum est in libro Geneseos. Vel magis quia propheta videtur esse, non facta narrans, sed futura prænuntians; (non enim ait, quod fecerim; sed « Ut faciam, » sive, « Ut facerem voluntatem tuam: » ad illud hæc sententia referenda est, quod in primis partibus ejusdem libri scriptum est, « Erunt duo in carne » una³. » Quod sacramentum magnum dicit Apostolus, in Christo et in Ecclesia⁴. Quanquam et iste Psalmorum liber potest intelligi significatus, ubi dictum est, « In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem » tuam. » Sequitur enim, « Deus meus, volui, et legem » tuam in medio cordis mei⁵. » De ipso quippe accipitur prophetatus in capite libri hujus Psalmus ipse primus, « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via » peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiarum » non sedit: sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege » ejus meditabitur die ac nocte⁶. » Ut hoc sit quod dictum est. « Deus, meus volui, et legem tuam in medio » cordis mei. » Quod autem sequitur, « Evangelizavi justitiam tuam in Ecclesia magna⁷: » congruentius ad illud refertur, « Et erunt duo in carne una⁸. »

¹ Act. vii, 42. — ² Psal. xxxix, 8. — ³ Gen. ii, 24. — ⁴ Eps. v, 31, 32. — ⁵ Psal. xxxix, 8-10. — ⁶ Il. i, 1, 2. — ⁷ Id. xxxix, 8-10. — ⁸ Gen. ii, 24.

III. Sive ergo illud, sive hoc intelligatur quod dictum est, « In capite libri¹ : » liber iste Psalmorum per quinquagenos, si per ipsos quinquagenarios articulos interrogetur; magnum aliquid et valde dignum consideratione respondent. Non enim frustra mihi videtur quinquagesimus esse de poenitentia, centesimus de misericordia et iudicio, centesimus quinquagesimus de laude Dei in sanctis ejus. Sic enim ad æternam beatamque tendimus vitam, primitus peccata nostra damnando, deinde bene vivendo, ut post condemnatam vitam malam gestamque bonam, mereamur æternam. Secundum propositum enim occultissimæ justitiæ bonitatisque suæ Deus, « Quos prædestinavit, illos et vocavit; et quos vocavit, ipsos et justificavit; quos autem justificavit, ipsos et glorificavit². » Prædestinatio nostra non in nobis facta est, sed in occulto apud ipsum, in ejus præscientia. Tria vero reliqua in nobis fiunt, vocatio, justificatio, glorificatio. Vocamur prædicatione poenitentiae: sic enim cœpit Dominus evangelizare, « Agite poenitentiam, appropinquavit enim regnum » cœlorum³. » Justificamur in vocatione misericordiae, et timore iudicii: hinc est quod dicitur, « Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua iudica me⁴. » Non timet iudicari, qui impetraverit ante salvari. Vocati, renuntiamus diabolo per poenitentiam, ne sub iugo ejus remaneamus: justificati, sanamur per misericordiam, ne iudicium timeamus: glorificati, transimus in vitam æternam, ubi Deum sine fine laudamus. Ad hoc pertinere arbitror quod Dominus ait, « Ecce eicio dæmonia, et » sanitates perficio hodie et cras, et tertia consummor⁵. » Quod etiam in triduo suæ passionis et dormitionis et evigilationis ostendit. Crucifixus est enim, et sepultus, et re-

¹ Psal. xxxix, 8. — ² Rom. viii, 30. — ³ Matth. iii, 2, et iv, 17. — ⁴ Psal. lxx, 32. — ⁵ Luc. xiii, 32.

surrexit. In cruce de principibus et potestatibus triumphavit, in sepulcro requievit, in resurrectione exultavit. Poenitentia cruciat, justitia tranquillat, vita æterna glorificat. Poenitentiae vox est, « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam¹. » Hæc offert sacrificium Deo spiritum contribulatum, cor contritum et humiliatum. Justitiæ Christi vox est in electis suis, « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine, psallam, et intelligam in via immaculata, quando venies ad me². » Per misericordiam quippe adjuvamus ad faciendam justitiam, ut securi ad iudicium veniamus: ubi disperduntur « De civitate Domini omnes qui operantur iniquitatem³. » Quo versu Psalmus iste concluditur, vitæ æternæ vox est.

IV. « Laudate Dominum in sanctis ejus. » Utique in eis quos glorificavit. « Laudate in firmamento virtutis ejus. » Laudate eum in virtutibus ejus: » vel ut alii interpretati sunt, « In potentatibus ejus. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus⁴. » Omnia ista ipsi sunt sancti ejus: quomodo dicit Apostolus, « Ut nos simus justitia Dei in ipso⁵. » Si ergo justitia Dei quam fecit in eis, cur non et virtus Dei quam fecit in eis, ut resurgerent a mortuis! Nam et in Christi resurrectione virtus maxime commendatur: quia in passione infirmitas fuit, dicente Apostolo, « Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei⁶. » Et alio loco, « Ad cognoscendum, inquit, eum, et virtutem resurrectionis ejus⁷. » Optime autem ait, « In firmamento virtutis ejus. » Firmamentum est enim virtutis, « Quia jam non morietur, » et mors ei ultra non dominabitur⁸. » Cur non et po-

¹ Psal. l, 3, 19. — ² Id. c, 1, 2. — ³ Ibid. 8. — ⁴ Id. cl, 1, 2. — ⁵ 2 Cor. v, 21. — ⁶ Id. xiii, 4. — ⁷ Philip. iii, 10. — ⁸ Rom. vi, 9.

tentatus Dei dicantur, quos in eis fecit? Imo ipsi sint potentatus ejus: quomodo dictum est, « Nos sumus justitia » Dei in ipso¹. » Quid enim potentius, quam regnare in æternum, sub pedibus positus omnibus inimicis? Cur non ipsi sint etiam multitudo magnitudinis ejus? Non quia ipse magnus est, sed qua magnos eos fecit, tam multos, hoc est, millia millium. Sicut aliter intelligitur justitia², qua est ipse justus, aliter quam in nobis facit, ut nos simus justitia ejus.

V. Iidem ipsi sancti, sunt in omnibus musicis organis deinceps significati, ad laudandum Deum. Quod enim proposuit dicens, « Laudate Dominum in sanctis ejus: » hoc exequitur, varie significans eosdem ipsos sanctos ejus.

VI. « Laudate eum in sono tubæ: » propter laudis excellentissimam claritatem. « Laudate eum in psalterio » et cithara³. » Psalterium est de superioribus laudans Deum, cithara de inferioribus laudans Deum, tanquam de cœlestibus et terrestribus, tanquam eum qui fecit cœlum et terram. Jam quippe in alio Psalmo exposuimus psalterium desuper habere sonorum illud lignum, cui nervorum series, ut meliorem sonum reddat, incumbit: quod lignum cithara inferius habet.

VII. « Laudate eum in tympano et choro⁴. » Tympanum laudat Deum, cum jam in carne mutata nulla est terrenæ corruptionis infirmitas. De corio quippe fit tympanum exsiccatum atque firmatum. Chorus laudat Deum, quando laudat eum pacata societas. Laudate eum in chordis et » organo. » Chordas habet et psalterium et cithara, quæ superius commemorata sunt. Organum autem generale nomen est omnium vasorum musicorum; quamvis jam obtinuerit consuetudo, ut organa proprie dicantur ea quæ inflantur follibus: quod genus significa-

¹ 2 Cor. v, 21. — ² Dan. vii, 10. — ³ Psal. cl, 3. — ⁴ Ibid. 4.

catum hic esse non arbitror. Nam cum organum vocabulum græcum sit, ut dixi, generale omnibus musicis instrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Ut autem organum dicatur, magis latina et ea vulgaris est consuetudo. Quod ergo ait, « In chordis et » organo, » videtur mihi aliquod organum, quod chordas habeat, significare voluisse. Non enim sola psalteria et citharæ chordas habent: sed quia in psalterio et cithara, propter sonum ab inferioribus et superioribus, inventum est aliquid quod secundum hanc distinctionem possit intelligi, aliud nos in ipsis cordis quærere admonuit: quia et ipsæ sunt caro, sed jam a corruptione liberata. Quibus fortasse ideo addidit organum, non ut singulæ sonent, sed ut diversitate concordissima consonent, sicut ordinantur in organo. Habebunt enim etiam tunc sancti Dei differentias suas consonantes, non dissonantes, id est, consentientes, non dissentientes: sicut fit suavissimus concentus ex diversis quidem, sed non inter se adversis sonis. « Stella » enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum¹. »

VIII. « Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, » laudate eum in cymbalis jubilationis². » Cymbala invicem tangunt ut sonent, ideo a quibusdam labiis nostris comparata sunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodam modo laudare Deum, dum quisque honoratur a proximo suo, non a se ipso; et invicem honorantes dant laudem Deo. Ne quis autem cymbala intelligeret, quæ sine anima sonant, ideo puto additum, « In cymbalis jubilationis. » » Jubilatio namque, id est, ineffabilis laus, non nisi ab anima proficiscitur. Nec prætereundum existimo quod musici dicunt, et res ipsa manifesta est, tria esse genera sonorum, voce, flatu, pulsu: voce, ut est per fauces et ar-

¹ 1 Cor. xv, 14. — ² Psal. cl, 5.

terias, sine organo aliquo cantantis hominis : flatu , sicut per tibiam , vel quid ejusmodi : pulsu , sicut per citharam , vel quid ejusmodi. Nullum itaque genus hic prætermis- sum est : nam vox est in choro , flatus in tuba , pulsus in cithara ; tanquam mens , spiritus , corpus ; sed per simili- tudines , non per proprietates. Quod ergo proposuit , « Laudate Dominum in sanctis ejus , » quibus hoc dixit , nisi eis ipsis ? Et in quibus ut Deum laudent , nisi in se ipsis ? Vos enim sancti ejus , inquit , virtus ejus estis , sed quam fecit in vobis : et potentatus ejus , et multitudo magnitu- dinis ejus , quam fecit et ostendit in vobis. Vos estis tuba , psalterium , cithara , tympanum , chorus , chordæ , et or- ganum , et cymbala jubilationis bene sonantia , quia con- sonantia. Vos estis hæc omnia : nihil hic vile , nihil hic transitorium , nihil ludicrum cogitetur. Et quia sapere secundum carnem mors est , « Omnis spiritus laudet Do- » minum¹. »

¹ Psal. cl., 6.

~~~~~

SANCTI AURELII AUGUSTINI Oratio , quam post singulos sermones atque tractatus dicere consuevit.

CONVERSI ad Dominum Deum Patrem omnipotentem , puro corde ei , quantum potest parvitas nostra , maximas atque veras gratias agamus : precantes toto animo singu- larem mansuetudinem ejus , ut preces nostras in benepla- cito suo exaudire dignetur ; inimicum quoque a nostris actibus et cogitationibus sua virtute expellat , nobis fidem multiplicet , mentem gubernet , spirituales cogitationes concedat , et ad beatitudinem suam perducatur : per Jesum Christum filium suum Dominum nostrum , qui cum eo vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus , per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ENARRATIONUM S. AUGUSTINI IN PSALMOS FINIS.

*In tribus MSS. Vaticano, Regio et alio Dominicanorum conventus Claromontani reperta, proxime ante alteram, quam suo loco habes, ejusdem Psalmi expositionem : et maxima parte inserta vulgato sub nomine Hieronymi in Psalmos commentario.*

I. OPPORTUNE quartus decimus Psalmus lectus est ; et secundum ordinem ita evenit , ut propemodum de industria lectus esse videatur. Secundum ordinem lectus est Psalmus, et ex dispensatione Dei puto factum esse, ut quod vobis proderat, in ordine exponendi hodie recitaretur. Quartus decimus Psalmus lectus est, qui praescribitur « Psalmus David <sup>1</sup>. » David autem noster Christus est, ut saepe diximus. Deinde legimus in Exodo, quia quarta decima die agnus imoletur <sup>2</sup> : quarta decima die immolatur, quando luna plena est, quando nihil ei deest de lumine : videte ergo quod Christus non immolatur nisi in perfecto et pleno lumine. Quoniam ergo quarta decima die immolandus est agnus vobis, nunc Propheta miratur, et interrogat, et dicit :

II. « Domine, quis habitavit in tabernaculo tuo ? » vos qui vultis habitare in tabernaculo Domini, audite quid dicitur. « Quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo ? » Non prius in monte, et postea in tabernaculo ; sed prius in tabernaculo, et ita in monte. Tabernaculum non est firma domus, tabernaculum non habet fundamentum ; sed huc illucque mutatur, et cum transmigrante migrat. Propterea dicitur *παροιμία*,

<sup>1</sup> Psal. xiv, 1. — <sup>2</sup> Exod. xii, 5, 6.

non habitatio. « Domine, quis accolet in tabernaculo tuo, » Quoniam tabernaculum est, propterea *παροιμία* dicitur. Videamus ergo quid est tabernaculum, quid est mons : cum tabernaculum non habeat fundamentum, sed domus incerta sit ; montes autem firma habeant fundamenta : tabernaculum mihi videtur esse istius mundi Ecclesia. Nunc Ecclesiae quas videtis tabernacula sunt ; non enim hic permanemus habitantes, sed alio migraturi sumus. Si enim transit schema mundi istius <sup>1</sup>, et dicitur in alio loco, « Quia » coelum et terra transibunt <sup>2</sup> : » quanto magis et Ecclesiarum lapides, quos videmus ? Nunc ergo Ecclesiae tabernacula dicuntur, quoniam migraturi sumus de istis ad montem sanctum Dei. Quis est iste mons Domini sanctus ? Dicit Ezechiel contra principem Tyri, Vulneratus es, inquit, a monte Domini. « Et quis requiescet in monte » sancto tuo ? » Quoniam ergo de tabernaculis ad montes migraturi sumus, debemus discere qui sunt isti, qui migraturi sunt in montem sanctum Dei.

III. Hoc quod dixit, « Quis habitavit in tabernaculo » tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo <sup>3</sup> : » interrogantis est. Quod ergo interrogavit Propheta, nunc respondet Spiritus sanctus : et quid ei dicit ? Vis scire, o Propheta, vis scire quis habitet in tabernaculo meo, aut quis requiescat in monte sancto meo ? Audi quae sequuntur : si haec feceris quae sequuntur, habitabis in monte sancto meo. Vos ergo qui vultis habitare in tabernaculo, et ascendere in montem sanctum Dei, non necesse est ut mea verba audiatis : audite quid Dominus Prophetæ responderit ; hoc facite quod praecipit Dominus, et ascendetis in montem sanctum Domini. « Qui ingreditur sine macula, et » operatur justitiam <sup>4</sup>. » Propterea dicitur et in centesimo

<sup>1</sup> 1 Cor. vii, 31. — <sup>2</sup> Matth. xxiv, 35. — <sup>3</sup> Ezech. xxviii, 16, juxta lxx. — <sup>4</sup> Psal. xiv, 2.

otavo decimo Psalmo, « Beati immaculati in via. » Statim in principio dicitur, « Beati immaculati in via<sup>1</sup>. » Quomodo ibi dicitur, « Immaculati in via, » sic et hic dicitur, « Qui ingreditur sine macula. » Qui ingreditur, in via est. « Qui ingreditur sine macula. » Videte quid præcipitur: non dixit, Qui pervenit ad finem sine macula; sed, Qui adhuc in itinere est, et maculam non habet. Dicere aliquis poterat: Non habeo maculam, non feci malum. Non sufficit nobis malum non facere, nisi fecerimus et bonum. Denique sequitur, « Et operatur justitiam. » Non dixit, Operatur castitatem; non dixit, operatur sapientiam, operatur fortitudinem. Et hæc quidem virtutes optimæ sunt. Verbi causa sapientia a nobis prodest, ut persecutionibus erudiamur: fortitudo nobis prodest, ut persecutionibus resistamus: deinde temperantia et castitas nobis prodest, ne perdamus animas nostras. Justitia sola magna virtus est et mater omnium. Dicat aliquis, Quomodo justitia major est cæteris virtutibus? Cæteræ virtutes habentem delectant, justitia non delectat habentem se, sed alios. Si sum sapiens, sapientia me delectat; si sum fortis, me delectat fortitudo mea; si fuero castus, castitas mea lætitia mea est: cæterum justitia non prodest habenti, sed cæteris miseris non habentibus. Fac aliquem pauperem rixam habere cum fratre meo; fac fratrem meum potentem esse, et alium, hoc est, alienum a me pauperem et miserum, opprimit per potentiam: sapientia mea quid prodest pauperi? fortitudo mea quid prodest pauperi? Mea castitas quid prodest pauperi? Justitia prodest, quoniam non accipio personam fratris, sed pro veritate judico. Justitia non novit fratrem, non novit matrem, non novit patrem, veritatem novit: personam non accipit, Dominum imitatur. Proptereaque dixit, « Et operatur justitiam, » ne videretur cæteras virtutes exclusisse. Qui

<sup>1</sup> Psal. cxviii, 1.

irascitur pro alterius refrigerio, qui aliorum miseris non delectatur, iste justus est.

IV. Dicamus et cætera quæ sequuntur. « Qui loquitur » veritatem in corde suo<sup>1</sup>. » Multi loquuntur veritatem in labiis, et non in corde, qui videntur vera dicere, sed cor cum labiis non consonat. « Qui non egit dolum in » lingua sua. » Quia quod mente tractavit, sermone pertulit. « Nec fecit proximo suo malum. » Quidam putant proximum esse fratrem, aut vicinum, aut cognatum, aut consanguineum. Sed Dominus noster docet nos in Evangelio, in ea parabola, ubi quidem descendit de Jerusalem in Jericho: Sacerdos transivit, Levites transivit, non est misertus; Samarites transivit, et misertus est. Et interrogat postea Dominus, et dicit, « Quis horum » proximus fuit? » Et statim dicitur, « Qui bene fecit. » Et infert Dominus, « Ite et vos similiter facite<sup>2</sup>. » Omnes ergo nobis homines proximi sumus, et nulli debemus malum facere. Sin autem proximos intelligimus fratres et cognatos; ergo licet nobis alienis male facere? Sed absit ita credere. Omnes homines proximi sumus; unum enim habemus patrem. « Et opprobrium non accepit adversus » proximos suos. » Grandis res dicitur: nunquam, inquit, vicinus murmuratus est contra eum: nunquam invenit, inquit, aliquam occasionem detrahendi ei: hæc virtus excedit humanam conditionem, Dei gratia est.

V. « Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus<sup>3</sup>. » Etsi imperator est, etsi præfectus est, etsi episcopus est, etsi presbyter: (in Ecclesia enim istæ sunt dignitates:) quicumque malus est in conspectu sancti, pro nihilo computatur. Et statim sequitur, « Timentes autem Dominum glorifi- » cat. » Iste sanctus qui ingreditur sine macula, qui po-

<sup>1</sup> Psal. xiv, 3. — <sup>2</sup> Luc. x, 30-37. — <sup>3</sup> Psal. xiv, 4.